

Bijlage 1: (on)beantwoorde vragen uit Klankbordgroep gezondheid

samenvatting 04-04-2022

De kleuren staan voor:

Groen = beantwoord

Oranje = half beantwoord (bijvoorbeeld: wel in bijlage genoemd, maar niet in het advies verwerkt)

Rood = niet in het advies verwerkt

In totaal 130 vragen			
waarvan 98 uit onze groep	5	18	75
- 77 over effecten	5	16	54
- 45 over onderbouwing en onderzoek	0	8	35
- 36 over de toereikendheid van normen	1	5	25
- 16 over de feitelijk blijkende geschiktheid van Lden	0	1	15
waarvan 46 over Amsterdamse zorgen	1	8	37
- 16 over cumulatie van effecten	0	4	10
- 11 over volkstuinten en uitloopgebied	0	2	9
- 8 over participatie (wv 4 over verhouding tussen omwonenden en initiatiefnemers)	0 (0)	1 (0)	7 (4)

NB alleen vragen die door leden van de 'opstapgroep' gesteld werden, zijn in bijgaand overzicht van een kleur voorzien.

18	1	Zou bij berekenen van een potentieel aantal gehinderden, dan wel het berekenen van het aantal mensen met gezondheidsrisico's, ook het aantal toekomstige omwonenden (bijv. ivm nieuwbouw) meegenomen moeten worden aangezien mogelijke windturbines er niet voor 2025 zullen staan?	1		1	1	1	1		
19	1	Er wordt vaak gezegd/ gesteld/ geschreven dat hinder mede beïnvloed wordt door participatie en eventueel economisch profijt van een turbine. Op welk onderzoek is dit gebaseerd, wat is de kwaliteit van dit onderzoek en is deze conclusie wel zo te trekken?	1		1	1				1
20	AS	1	Normen zouden gebaseerd moeten zijn op 'alles wat we weten over gezondheidseffecten'. Wanneer is die kennis ver genoeg gevorderd (denk aan recente kritiek op de rapporten van RIVM)? En waarom worden normen die verouderd zijn nog steeds gehanteerd?	1		1	1	1		1
21	1	Welke bescherming biedt het (concept) afwegingskader, en hoe kunnen wij ons als burger en omwonende beschermen voordat een volgende fase aanbreekt van onomkeerbare gevolgen door intentieovereenkomsten tussen gemeente en initiatiefnemers?	1		1		1			
22	1	Welk wetenschappelijk bewijs bestaat er voor de aanname dat ervaren geluidshinder afneemt naarmate mensen kunnen meeprofiteren van de opbrengst? Kan aangegeven worden in welke mate mensen moeten kunnen profiteren alvorens zij minder hinder en dus gezondheidsschade zullen ondervinden?	1		1	1				1
23		Verschillen de gezondheidseffecten bij verschillende bevolkingsgroepen? Anders gesteld: zijn bepaalde groepen meer of minder gevoelig voor windturbinegeluid. Denk aan onderscheid naar geslacht, leeftijd, etnische achtergrond, opleidingsniveau, geestelijke toestand, fysieke toestand? Vooral kinderen zijn een belangrijke groep die in onderzoeken ontbreekt.			1	1		1	1	
24		welbevinden en zorgen: in welke mate is er beïnvloeding van woongenot, mentale en lichamelijke gezondheid?			1	1				
25		welbevinden en zorgen: wat is het effect op de gezondheid van mensen die zich zorgen maken over de klimaatverandering?			1	1				
26		welbevinden en zorgen: is het mogelijk om zorgen te verminderen bij omwonenden zodat zij daar minder last van hebben? Op welke manier?			1	1				
27	1	klopt mijn indruk, dat het onderzoek naar geluidsriscico's achterloopt op de snelle ontwikkeling in de praktijk?	1		1	1				1
28	1	klopt mijn indruk dat de in RIVM rapporten aangehaalde stand van zaken kan worden samengevat met 'de geleerden zijn het er nog niet over eens óf (afgezien van hinder) aanwijsbare gezondheidsrisico's bestaan'?	1		1	1				1
29	1	klopt mijn indruk dat de in RIVM rapporten aangehaalde stand van zaken geen basis kan vormen voor evidence based (in de zin van: in de praktijk bewezen) richtlijnen voor de bescherming tegen deze risico's?	1		1		1	1		1
30	1	is het juist om te stellen, dat bij ontbreken van evidence based richtlijnen gekozen dient te worden voor een combinatie van richtlijnen uit voorzorg (in de zin van: kiezen voor de in elk geval veilige weg) en richtlijnen op basis van ervaringen in de praktijk (klinische richtlijnen dus, in de zin van: leren van wat mis ging)?	1		1		1	1		1
31	1	Niet alle onderzoek is even relevant of geloofwaardig. Is de expertgroep bereid om in haar denkwerk en rapport een onderscheid te maken tussen onderzoeksbevindingen en conclusies uit: a) Onderzoek bij kleinere windturbines in het verleden en onderzoek bij 'mega-windturbines' zoals in Amsterdam worden overwogen, en b) onderzoek waarin belangen van de windindustrie gemeld werden en onderzoek waar dat niet zo was.	1			1				1
32	1	Hinder hangt volgens sommig onderzoek samen met aspecten als zichtbeleving en participatie. In hoeverre wijst dit onderzoek niet alleen op samenhang, maar ook op oorzaken? Kan de samenhang niet ook omgekeerd verklaard worden?	1			1	1			1
33	1	Het TNO onderzoek uit 2008 (waar de huidige geluidsnorm op is gebaseerd en waar provincie NH nu ook weer gebruik van maakt) noemt 9% ernstige hinder binnenshuis en 19% buitenshuis bij 47 Lden. Dit onderzoek is uitgevoerd bij windturbines met ashoogtes van 60, 80 en 100 meter. Inmiddels staan er windturbines met 275m tiphoopte opgesteld op land. Is dit onderzoek met deze (kleinere) formaten windturbines nog representatief voor de huidige generatie windturbines?	1		1		1		1	1
34	1	Volgens hun website is het RIVM een onderzoek begonnen met 3500 vragenlijsten die naar omwonenden van windturbines zijn gestuurd. Hoe zijn deze omwonenden geselecteerd? Worden ook ex-omwonenden bevroegd, aangezien zij wellicht verhuisd zijn vanwege gezondheidsklachten van 1 of meer gezinsleden?	1		1	1		1		1
35	1	Kan worden aangegeven welk gezondheidseffect in welke mate op zal treden per decibel?	1		1	1	1			

36	1	Kan worden uitgesloten is het dan wel aannemelijk dat windturbines in de Amsterdamse zoekgebieden tot andere vormen van gezondheidsschade dan hinder en slaapverstoring zullen leiden? Waarom? Met welke zekerheid is dit te bepalen?	1		1	1		1	
37		Kan het gezondheidseffect van windmolens vergeleken worden met andere energiebronnen? Bijvoorbeeld: wat als we niet 17 windmolens plaatsen maar de kolencentrale open houden? Wat zijn daar de effecten van op de gezondheid (luchtverontreiniging, klimaatveiligheid)?			1	1		1	
38		Kunnen, naast de directe effecten op omwonenden (geluid) ook bredere gezondheidseffecten onderzocht worden (schonere lucht, veiligheid) voor een grotere omgeving?		1		1		1	
39	1	Het RIVM stelt dat de hinder die mensen ervaren ook beïnvloed wordt door "betrokken zijn bij de besluitvorming van de plannen .. geluidgevoeligheid, houding ten opzichte van windturbines, visuele aspecten en economisch voordeel ". Welke impact heeft elk onderdeel van bovenstaande? Bijvoorbeeld: hoeveel hinder ontstaat door slechte participatie, hoeveel door geluidgevoeligheid, hoeveel door houding? Hoeveel financieel voordeel is volgens het RIVM nodig om die hinder weg te nemen?	1		1	1			
40	1	Kan de vraag ook andersom gesteld worden: hoe kan het dat mensen minder hinder ervaren wanneer zij goed betrokken zijn? Onder welke voorwaarden voelen zij zich goed betrokken?	1		1	1			
41		Wat zijn de lange-termijn effecten (20 jaar +) op de gezondheid?			1	1			
42		Wat zijn de lange termijn effecten van GEEN windmolens plaatsen op de gezondheid?			1	1			
43		Wat zijn de lange termijn effecten van het niet halen van de Amsterdamse klimaatdoelen? Heeft dit een aanstekende werking op andere steden? Wat is de schade op de gezondheid van mens en dier door klimaatverandering?			1	1			
44		Blinde vlek: onderzoek naar de lange termijn gezondheidseffecten waarbij de omgevingsfactoren vergelijkbaar zijn met de situatie in Amsterdam (o.a. de hoogte van windturbines, de afstand tussen windturbines tot bewoning, dichtbevolkt, etc.) Een concreet voorbeeld: in Amsterdam Zuidoost (Gein) zouden 3 windturbines hoger dan 150 meter gebouwd worden op een afstand van 400 meter van een basisschool. Wat zijn mogelijke lange-termijn effecten op de mentale en emotionele ontwikkeling en de schoolprestaties van basisschoolleerlingen?	1		1	1		1	
45	1	Hoe lang moet iemand worden blootgesteld aan welke mate van windturbinegeluid om gezondheidseffecten te ervaren? Welke effecten treden op? Verschilt dit per tijdsduur?	1		1	1	1		
46	1	Is bekend hoeveel mensen zijn verhuisd omdat ze gezondheidseffecten ervoeren door windturbines? Bij welke decibellen hoeveel verhuizingen?	1		1	1	1		
47	1	Wat is het effect van water op windturbinegeluid? Hoeveel verder draagt windturbinegeluid over water?	1		1			1	
48		Wat is het effect van flatgebouwen op windturbinegeluid? Ervaart iemand die op hoogte woont met een balkon richting een windturbine meer of minder windturbinegeluid?			1	1		1	
49	1	Er wordt steeds meer bekend over hoe de verschillende vormen van geluid van windturbines zich gedragen, waar het te horen is en op welke afstand. Vindt u dit Australische onderzoek (Phuc D. Nguyen, et al. Long-term quantification ... of wind farm noise amplitude modulation, https://doi.org/10.1016/j.measurement.2021.109678) een aanwijzing om te wachten op resultaten van nieuw onderzoek en nieuwe normering?	1		1		1	1	
50		Wat is het effect van trillingen op gezondheid?			1	1			
51		Heeft het resonerende geluid van windmolens een negatief effect op het welbevinden van mensen?			1	1			
52	1	Gaat de expertgroep onderzoek doen naar de gevolgen voor de gezondheid door trillingen in de grond waarop een windturbine staat? Zie Tijdschrift voor Geneeskunde, 9 december 2021: '...trillingen gaan via de mast en het betonnen fundament tot kilometers door de bodem'.	1		1	1		1	
53		Wat zijn de gevolgen van het geluid en de slagschaduw van een windmolen in de nabije omgeving? Zowel op korte als op lange termijn?	1		1	1		1	
54	1	Als het om de gezondheid van bewoners gaat die wonen en/of recreëren in de omgeving van windturbines, wat gaat de expertgroep Gezondheid adviseren aan de Gemeente wat minimaal de afstand moet zijn tussen (de hoogte van) een windturbine en bebouwing?	1		1	1		1	
55	1	Hoe zou de berekening van de minimale afstand tussen windturbines en 'gevoelige objecten' eruit zien als niet alleen gelet wordt op de afstand tot de gevel (c.q. de geluidsbelasting binnenshuis)? Bewoners leven namelijk ook buitenshuis en juist dát bevordert hun fysieke en psycho-somatische gezondheid	1	1	1	1		1	

		In de provinciale nota MER Addendum Wind op Land (dd 19 augustus 2021) komt een afstand van 600 m (de 'oude' provinciale afstandsnorm) als <i>kantelpunt</i> naar voren, waaronder (veel) meer dan 10% van omwonenden gehinderd wordt en waarboven dat veel minder het geval zou zijn. In hoeverre wordt dit (vermoed) effect bij afstanden boven en onder 600 m door onderzoek onderbouwd?	1						
56	1				1			1	
57	1	In hoeverre is door onderzoek onderbouwd, dat de afstandsnorm 600 m (provinciaal beleid) 'spoor' met de L _{den} geluidsnorm uit het activiteitenbesluit?	1	1		1		1	1
		Over de hoogte van L _{den} normen bestaat, zo wordt vaak door beleidsmakers en deskundigen gesuggereerd, niet veel verschil van mening. Toch lopen <i>afstandsnormen</i> als het gaat om windturbines tussen Nederland en ons omringende landen ver uiteen. Wat is de onderbouwing van zulke afstandsnormen in ons omringende landen? Welke onderbouwing zou specifiek voor Amsterdam kunnen gelden om een geringere afstandsnorm dan elders aan te houden?	1						
58	1					1		1	1
59	1	Is op voorhand aan te geven welke afstand minimaal zou moeten gelden om een zinvol MER onderzoek te houden (m.a.w. wanneer is de afstand zó dichtbij, dat je de uitkomst ook vooraf en zonder onderzoek al kunt voorspellen)	1			1		1	1
60	1	Als het bevoegd gezag de ruimte heeft om te kiezen tussen dunbevolkte gebieden en dichtbevolkte gebieden om windturbines te plaatsen. Welke zou dan de voorkeur moeten hebben en waarom?	1			1			1
61		Is het de afstand of het geluidniveau dat klachten veroorzaakt? Logisch redenerend zou dat het geluidsniveau moeten zijn. Waarom is er dan de gedachte dat een grotere afstand zou helpen? Het verminderen van het geluidsniveau kan op meer manieren dan de afstand te vergroten. Kan daar een overzicht van komen?	1			1	1	1	1
		welke gezondheidseffecten spelen voor omwonenden die binnen een straal van 350-500 m van windturbines wonen: a. Bräuner, (2019b). Association Between Long-Term Exposure to Wind Turbine Noise and the Risk of Stroke: Data From the Danish Nurse Cohort. Journal of the American Heart Association, 8(14)							
		b. Poulsen, (2019b). Long-term exposure to wind turbine noise and risk for myocardial infarction and stroke: a nationwide cohort study. Environmental health perspectives, 2019(3).							
		c. Hahad O et al (2020). Midregional pro atrial natriuretic peptide: a novel important biomarker for noise annoyance-induced cardiovascular morbidity and mortality? Clinical Research in Cardiology 110(1): 29-39.							
		d. Ascone, L., Kling, C., Wieczorek, J. et al. A longitudinal, randomized experimental pilot study to investigate the effects of airborne infrasound on human mental health, cognition, and brain structure. Sci Rep 11, 3190 (2021). https://doi.org/10.1038/s41598-021-82203-6							
		e. Effects of low-frequency noise from wind turbines on heart rate variability in healthy individuals, Chun-Hsiang et al, Scientific Reports volume 11, Article number: 17817 (2021) https://www.nature.com/articles/s41598-021-97107-8 , f. https://news.flinders.edu.au/blog/2021/08/19/new-measure-of-wind-turbine-night-noise/							
62	1	Vindt u het verstandig om de eerder gehanteerde 600 m norm los te laten in Amsterdam? Wat is uw advies m.b.t afstand voor de Amsterdamse situatie, ook wel door de Amsterdamse gemeentepolitiek aangeduide nieuw vast te stellen 'Amsterdamse Norm'.	1			1	1		1
63	1	Degeluidsoverlast wordt vaak berekend over een jaargemiddelde. Aan de randen van Amsterdam waait het altijd harder dan in de stad/binnen dichte bebouwing] Wat vindt de expertgroep Gezondheid van de benadering om geluidsoverlast te berekenen over een jaargemiddelde? Staat u een andere/betere/reëlere berekening voor ogen? Zo ja, welke? En gaat u die andere zienswijze adviseren aan de Gemeente?	1	1		1			1
64	1	Klopt het dat de 'oude' normen uit het Activiteitenbesluit niet langer onderdeel zijn van het wettelijk kader?	1			1		1	1
65	1	Klopt het dat een eventuele nieuwe toepassing van die normen eerst moet worden onderbouwd?	1			1			1
66	1		1			1			1

67	1	richtlijnen uit voorzorg: in onderzoek en richtlijnen tot dusverre wordt wel eens een geluidsriscico acceptabel gevonden waarbij ca 10% van omwonenden ernstige overlast ervaart. Naar aanleiding daarvan: a) hoe verandert dit % in dicht bevolkte gebieden met 2x hogere molens (= minder geluidsschaduw), b) vindt de expertgroep zo'n risico acceptabel in dichtbevolkte gebieden? en c) valt een schatting te maken over: hoeveel gezinnen zouden bij toepassen van deze maatstaf getroffen kunnen worden in een Amsterdamse woonwijk met een moderne windturbine aan de rand?	1									
68	1	In berichten over de ervaring van omwonenden van windturbines komen vaak drie soorten hinder naar voren: herrie als het hard waait, het vérder dragen van geluid in de nacht en het zwiepende geluid dat rotorbladen produceren. Het gaat bij alle drie om variaties rondom een geluidsgemiddelde, terwijl de gangbare geluidsmaat van Lden juist op geluidsgemiddeldes gebaseerd is. Ook gaat het bij alle drie om effecten, die deze burgers op grond van voorafgaande onderzoeken (MER, enz.) niet verwacht hadden. Welke aanpassing van de (gemiddelde) Lden norm kan burgers het vertrouwen geven dat de norm geen valse veiligheid belooft?	1	1		1			1		1	
69	1	Ad: herrie als het hard waait. Hoeveel dagen in het jaar valt in/rond Amsterdam geen geluids-hinder te verwachten, omdat het daarvoor niet hard genoeg waait? Hoe zou een geluids-norm eruit zien, die niet een jaargemiddelde als uitgangspunt neemt maar uitsluitend het geluid op dagen waarop sprake is van overlast en hinder?	1	1		1			1		1	
70	1	Ad: védragend geluid in de nacht. Als niet de geluidsproductie van een turbine, maar datgene wat 'onderweg' met dat geluid gebeurt problemen geeft, hoe moet een overlastberekening er dan uitzien? En hoe zouden handhaving en geluidsmeting eruit moeten zien?	1	1		1			1		1	
71	1	Ad zwiepend geluid. Wanneer niet het gemiddelde geluid de hinder geeft, maar het rythmisch aan en uit gaan van geluid, is het dan niet logisch om een hinder- en gezondheidsrisico-contour dáár te leggen waar het zwiepgeluid niet meer te horen valt?		1		1					1	
72	1	Volgens de Raad van State moeten normen voor gezondheidsrisico's van windturbines voortaan beter door overheden worden onderbouwd. Ook vanuit het RIVM komen geluiden dat meer onderzoek nodig is om gezondheidsrisico's bij windturbines te kunnen bepalen. Daarom: wat voor onderzoek is nodig om te komen tot meer onderbouwde normen voor gezondheidsrisico's voor omwonenden van windturbines?		1		1					1	
73	1	Welk tijdpad valt voor zulk onderzoek te voorzien & hoe spoort dit met het tijdpad dat Amsterdam wil volgen?		1		1					1	
74	1	Voor geluid van wegverkeer en railverkeer geldt een andere methodiek dan voor windturbines: die van een richtwaarde en een uiterste norm. Decombinatie dwingt het bevoegd gezag tot een oplossing met de minste overlast. Voor windturbines geldt alleen maar een uiterste norm. In 2009 heeft het RIVM geadviseerd om ook voor windturbinegeluid de methodiek aan te houden van richtwaarde en uiterste waarde, maar dit advies is niet overgenomen door de Minister. Nu we weten dat windturbines tot gezondheidsschade leiden, is het dan niet beter om a) deze methodiek van richtwaarde en uiterste waarde en b) de advieswaarde van het RIVM alsnog in te voeren?		1		1					1	
75	1	De in de RIVM-rapporten aangehaalde onderzoeken betreffen onderzochte situaties in dunbevolkt gebied, met kleinere turbines en met een lagere geluidsbelasting -> wat is een wetenschappelijk onderbouwde en verantwoorde norm w.b. afstand en geluidsbelasting - zowel hoorbaar als laagfrequent - en gezondheidsrisico's voor dichtbevolkt gebied		1		1			1	1		1
76	1	wat is een wetenschappelijk onderbouwde en verantwoorde norm w.b. afstand en geluidsbelasting - zowel hoorbaar als laagfrequent - gebruik makend van WHO-normen m.b.t. hoorbaar geluid en daarnaast internationale normen m.b.t laagfrequent geluid binnen de woning? Wat zouden redenen kunnen zijn om deze normen niet aan te houden?		1		1			1	1		1
77	1	Sommige juristen wekken de indruk, dat de uitspraak van de Raad van State (over de ongeldigheid van het Activiteitenbesluit) wél gaat over windparken en niet over solitaire windturbines. Is het wenselijk dat in MER-procedures over afzonderlijke windturbines de 'oude' norm uit het Activiteitenbesluit alsnog zou gelden?		1		1				1	1	
78	1	Is de XPG van mening dat nader onderzoek naar de gezondheidseffecten van windturbines de voorkeur verdient boven de oude, achterhaalde en niet-meer-geldende normen?		1		1			1	1		1
79	1	Hoe verwerkt de Expertgroep in haar advisering naar de Gemeente de cumulatie van gevolgen voor bewoners die wonen en leven in de omgeving van de geplande zoekgebieden?	1			1			1	1		1
80	1	Valt windturbinegeluid minder op als er al veel overig achtergrondgeluid is?	1			1			1	1		1

81	1	Hoe gaan we windturbine normen op een eerlijke wijze opstellen in vergelijking met die voor andere geluidbronnen zoals wegverkeer? Moeten daarin ook andere gezondheidseffecten worden meegenomen (bijv: wegverkeer geeft naast geluidseffecten ook gezondheidsschade aan de luchtwegen door fijn stof).	1	1	1	1	1	1	1	1
82	1	Wat is per zoekgebied het cumulatieve risico op gezondheidsschade door geluid (zowel hoorbaar als laagfrequent), horizon- en lichtvervuiling, slagschaduw, wake-effect (luchtvervuiling van snelwegen), de verspreiding van BisfenolA/microplastics (wat betekent dit voor bijv zwembad, Noorder IJplas, IJburg?) en het gegeven dat mensen in stedelijk gebied nauwelijks kunnen meeprofiten (aangezien de opbrengsten over 1000-en mensen moeten worden verdeeld)?	1	1	1	1	1	1	1	1
83	1	Zoekgebieden liggen aan de randen van Amsterdam, vaak nabij 'achterstandswijken' waar veel mensen op ieder gebied achtergesteld zijn en er een optelsom is van veel problemen. Hoe verwerkt de XPG de extra risico's voor maatschappelijke, fysieke en psychosociale gezondheid in haar advies aan de gemeente?	1	1	1	1	1	1	1	1
84	1	Een kenmerk van veel problematische ervaringen met windturbines is, dat burgers en omwonenden heel andere belevingen blijken te hebben dan op grond van gangbare normen als acceptabel wordt beschouwd (zie bijv. https://www.ad.nl/hoeksche-waard/politici-verbijsterd-over-windpark-spui-dit-had-nooit-gemogen~a7e4be61/). Hoe relevant is (volgens de XPG) dat omwonenden soms heel andere ervaringen hebben dan uit een gangbare beoordeling naar voren komt? En wat maakt dat Mer-procedures en het daarin toepassen van reguliere normen deze mensen onvoldoende heeft beschermd?	1	1	1	1	1	1	1	1
85	1	In haar Plan van Aanpak van Gezond020 benoemt de GGD op blz 18 onder het kopje 'Geluid' dat 41% van de volwassen Amsterdammers thuis ernstige geluidshinder ervaart. Ook blijkt de ervaren gezondheid in het Centrum, West en Zuid hoger dan in NieuwWest, Noord, Oost en ZuidOost, delen van de stad waar windmolens moeten worden geplaatst. Is het plaatsen van deze windmolens dus in strijd met het bekleid tot bestrijding van de tweedeling?	1	1	1	1	1	1	1	1
86	1	Het plaatsen van windturbines kan leiden tot impactvolle life events, die het geloof in een rechtvaardige overheid op de proef stellen. Wat is het effect daarvan op de gezondheid van wie dit treft?	1	1	1	1	1	1	1	1
87a		Hoe kan het begrip klimaatrechtvaardigheid hierin worden meegenomen? De mensen in Groningen en Drenthe hebben al windparken in hun buurt staan, waarom zouden stedelingen geen windmolens krijgen?			1	1			1	
87b		Op welke wijze kan de coöperatie zorgen voor inclusiviteit zodat alle inwoners meeprofiten?			1	1				
88	1	Als er nader onderzoek gedaan moet worden naar de gevolgen van windturbines in de bebouwde omgeving, is de expertgroep Gezondheid daartoe dan bereid, ook al zal dat betekenen dat het tijdsplan voor de reflectiefase verlengd moet worden?	1		1	1				1
89	1	Wat vindt de XPG ervan dat de windenergie op plekken waar gezondheidsrisico's het <i>kleinst</i> zijn aan bedrijven wordt verkocht, terwijl windenergie voor burgers moet worden opgewekt op plekken waar meer risico's bestaan? Is de expertgroep bereid om de gemeente Amsterdam <i>om redenen van gezondheidsrisico</i> te adviseren om voor haar burgers - al is het maar voorlopig - óók energie op zee of 'uit de polder' te reserveren?	1		1	1				
90		Is de expertgroep bereid om - om redenen van solidariteit met andere provincies en steden - ook haar aandeel te nemen in de energietransitie en daarbij een zorgvuldige afweging te maken tussen de noodzaak van windenergie en de gevolgen voor de gezondheid van direct omwonenden?			1	1				
91		Welke hoeveelheid hinder is acceptabel gezien de aard en ernst van het klimaat probleem en de wenselijkheid van windmolens in de energietransitie (netbalans, efficiëntie).			1	1				
92	1	Als er geen eenduidige conclusie getrokken kan worden over een bepaald gezondheidseffect, dan bestaat er dus twijfel of dat effect er is of niet. Zou de expertgroep dan concluderen dat meer onderzoek nodig is voordat verder wordt gegaan en dus het voorzorgsprincipe leidend is? Met andere woorden, bij twijfel, niet plaatsen?	1		1	1				1
93		Hoe gaat de XPG borgen dat er daadwerkelijk naar de inwoners etc geluisterd is en dat er iets met de input gedaan is of gaat worden?			1	1			1	
94		Naast de Handreikingen wordt het Afwegingskader naast de vergunningaanvraag gelegd. Wat is volgens de XPG de waarde en weg van het Afwegingskader ten opzichte van de twee Handreikingen?			1	1			1	

95	1	<p>Wat is er bekend over erosie van wieden en het vrijkomen van schadelijke stoffen , o.m. microplastics en nanoplastics? Wat is de mogelijke gezondheidsschade van microplastics en nanoplastics? Zie Gigault, J. ea Nanoplastics are ... nor engineered nanoparticles. Nat. Nanotechnol. 16, 501–507 (2021)</p> <p>Hoe is de geluidsoverlast in de geplande gebieden aan de randen van Amsterdam, waar het altijd harder waait dan in het centrum, als het gaat om 1 turbine met de hoogte die de raad zich voorstaat (of 2 turbines, 5 turbines bij elkaar)? Bekijk daarbij ook de cumulatie van overlast bij bijvoorbeeld Holendrecht (zoekgebied Amsterdam én Ouderkerk aan de Amstel, met snelwegen A1, A2, A9, de trein Amsterdam-Utrecht én de metro's 50 en 54 én Schiphol). En in Nieuwwest en Noord is er al overlast van de A10, et cetera.</p>	1	1	1	1				1		
96	1	<p>Nav "...a de reflectiefase start de uitvoering van de participatie om met initiatiefnemers en omwonenden te komen tot de benodigde onderzoeken en een mogelijke vergunningsaanvraag om een windturbine te plaatsen in het zoekgebied": wie zijn die bewoners/omwonenden, gaat dit per zoekgebied, wat is de verhouding met initiatiefnemers, wie begeleidt dit & wat gebeurt er bij meningsverschil? ... wie begeleidt dit? Zijn de omwonenden/bewoners gelijkwaardig voor de gemeente naast de initiatiefnemers?</p> <p>Als er een meningsverschil zou ontstaan tussen een initiatiefnemer en omwonenden, wie heeft dan het laatste woord?</p>		1	1	1					1	
97	1	<p>Wie zijn die initiatiefnemers waar een onomkeerbare intentieovereenkomst mee wordt gesloten? Krijgen deze initiatiefnemers daarmee dan geen voorangsrol op andere bewoners/burgers ?</p>	1		1						1	
98	1	<p>Vindt u het wenselijk dat het vaststellen van aan te houden gezondheidsnormen plaats vindt in een participatief proces dat onder leiding staat van de initiator van een windturbine?</p>	1		1						1	
99	1	<p>In de geluidsdiscussie rond Schiphol is een situatie van wantrouwen tussen overheid en burgers ontstaan, een strijdpunt is ook daar het niet aansluiten van de Lden norm bij de lawaaibeleving door burgers (niet mijn woorden, maar die van de Minister in haar Kamerbrief over 'Programmatische aanpak vliegtuigeluid', december 2019). We zouden zo'n situatie rond de windturbines niet moeten willen. Wat is daarvoor nodig?</p>	1		1						1	1
100	1	<p>In het Afwegingskader worden signalen van in- en omwoners genoteerd. Wat is volgens de XPG de waarde en weging van deze gepersonaliseerde meningen en emoties?</p>			1							
101		<p>De zoekgebieden zijn op de grens van Amsterdam. Is de XPG er van overtuigd, en zo niet wat vinden zij dan van de waarde van het Afwegingskader, dat de bewoners van de zoekgebieden de belangrijkste stem hebben? Zij hebben nl de meeste last</p>			1							
102		<p>De veiligheidsnorm, 198m, is de enige norm die volkstuinen tot nu toe beschermt, in het MER-addendum van de provincie Noordholland worden volkstuinders niet meegeteld bij de aantallen gehinderden, in de discussies over geluidsoverlast wordt gesproken over situaties van >300 m afstand. Wat is er te zeggen over de te meten geluidsbelasting op afstanden dichterbij (200m, 100m)? Wat betekent dit voor te verwachten percentages (ernstig) gehinderde mensen? Het steeds genoemde percentage van 9% ernstige hinder geldt binnenshuis dus veel beter geluidsgeïsoleerd dan een simpel houten huisje. En op afstanden >300 m. Wat betekent dit alles voor de te verwachten gezondheidsschade voor volkstuinders?</p>	1	1	1							
103	1	<p>De plannen betreffen turbines van 150m hoog of hoger. Niet alleen hoger, maar ook zwaarder dan waar onderzoek naar is gedaan, waardoor het te verwachten geluidsniveau zal stijgen, maar ook de aard van geluid en hinder, de te verwachten belasting in termen van LFG en trillingen? Dit alles op de afstanden waar wij als tuinders mee te maken zullen krijgen?</p>	1	1	1	1	1	1	1	1		
104	1	<p>wat zal dat voor ons als volkstuinders betekenen in termen van belasting en te verwachten percentages hinder en ernstige overlast door geluid, LFG en trillingen? Iik verwacht dat de percentages buitenshuis op onze situatie het meest van toepassing zullen zijn.</p>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
105	1	<p>De buitenruimte, de groene ruimte wordt niet alleen door volkstuinders gebruikt. Er wordt gecreëerd door veel Amsterdammers die even een wandeling willen maken, van de natuur genieten, op niet te grote afstand van hun woning. Wat is er te zeggen over de hinder die zij zullen ondervinden. Wat kan dat betekenen voor hun ervaring, de mate waarin een wandeling nog ontspanning kan betekenen?</p>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
106	1				1	1	1				1	1

107	1	Als veel mensen zich ernstig gehinderd gaan voelen op hun volkstuin is te verwachten dat deze mensen gaan afhaken. Een andere volkstuin is niet zomaar te vinden, er zijn lange wachtlijsten in Amsterdam. Een wandelingetje in het park is iets heel anders, en kan het bezit van een tuin niet vervangen. Wat betekent dit dus voor de gezondheid van de afhakers, voor hun kwaliteit van leven in het algemeen?	1	1						
108	1	Als meer dan 20% van de tuinders noodgedwongen afhaken is de vraag wat dit gaat betekenen voor de overleving van de volkstuinverenigingen. Wat betekent het mogelijk verdwijnen van de volkstuincomplexen voor de gezondheid van de Amsterdammers?	1	1		1	1		1	
109	1	De plaatsing van windturbines is goed bedoeld, maar zal de natuur rondom de stad een enorme klap toedienen. Wat heeft dit met gezondheid te maken? Juist die natuur, de diversiteit in de natuur, het genieten van de natuur is een enorme gelegenheid voor mensen om bij te tanken, om tot rust te komen.		1				1	1	1
110	1	Allereerst is medisch-wetenschappelijke onafhankelijkheid zeer belangrijk. Ik wil graag weten of er goed nagedacht is over eventuele belangenverstrengelingen van de afzonderlijke deelnemers en of de deelnemers hierover een verklaring 'conflicts of interest' hebben afgegeven		1		1				1
111	1	waar kunnen omwonenden terecht met schadeclaims (bijv. bij GGD, RIVM, gemeente, ontwikkelaar) mbt: gezondheidsschade, achtergebleven ontwikkeling van kinderen en toename sociale ongelijkheid, niet meer kunnen werken tgv slaaptkort, stemmingsstoornissen, benodigde woningisolatie, of gedwongen verhuizing en woningwaarde verlies		1		1			1	
120	1	de uitspraak 'de kans op bevroren tenen bij een gemiddelde jaartemperatuur van 10 graden doet zich voor bij 9% van de bevolking' is wetenschappelijk onbewijsbare nonsens en dus als praktijknorm ongeschikt. Wat moet aan de Lden norm voor windturbinegeluid worden toegevoegd/aangevuld/veranderd om er zinvolgebruik van te kunnen maken?	1			1		1		1
121	1	Maak een risico-inschatting uitgedrukt in: a) aantallen gehinderden per zoekgebied, b) te verwachten gezondheidsschade per zoekgebied en c) aantal verwachte verhuizingen per zoekgebied (let op: indien 1 gezinslid tgv geluidsoverlast moet verhuizen, zullen de overige gezinsleden moeten meeverhuizen). Geef aan in welke mate de effecten toenemen wanneer rekening wordt gehouden met slechte isolatie van woningen (bijv flats), woonboten en bewoonde tuinhuisjes.	1	1						
122	1	De meeste omwonenden klagen om hinder en slaapverstoring tgv laagfrequentgeluid. Formuleer een op internationale regelgeving toegespitste norm mbt laagfrequent geluid				1		1		1
123	1	formuleer een advies (bijv stilstand, ontmanteling van turbines, financiële compensatie) wanneer de geluidsnormen worden overschreden				1			1	
124	1	volgens EU-recht moet een ingrijpende aanpassing van de leefomgeving leiden tot een verbetering voor direct omwonenden of op zijn minst niet tot verslechtering. Kunt u garanderen dat met de door u voorgestelde normen dit rechtsbesluit wordt uitgevoerd?				1		1		
125	1	Kan de expertgroep Gezondheid aan de Gemeente adviseren dat er een maximale geluidsnorm vastgesteld wordt voor zowel overdag als voor de nacht?	1							
126	1	Als de maximale geluidsnorm bereikt wordt wordt dan de betreffende windturbine automatisch uitgeschakeld?				1		1	1	
127	1	Wat is het standpunt van de Expertgroep Gezondheid over de motie van Renske Leijten en Silvio Erkens aan de demissionaire regering om "op korte termijn een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de effecten van verschillende afstandsnormen op de gezondheid en leefkwaliteit van omwonenden"? Deze motie is door de Tweede Kamer aangenomen.	1			1	1	1		1
128	1	De recente brand in een windturbine in Uithuizen leidde tot vliegende brandende deeltjes ver van de windmolen vandaan. De impact van brandende deeltjes op een woonwijk of vitale infrastructuur als een snelweg is erg groot. Is het om redenen van brandveiligheid niet veiliger windturbines veel verder weg te plaatsen van plekken waar mensen wonen en werken?				1			1	
129	1	Ijsafwerping van windturbines leidt tot risico's naast plekken waar mensen wonen en werken of aan het verkeer deel nemen. Ijsafzetting die bijvoorbeeld op een mens of rijdende auto terecht komt kan desastreuze gevolgen hebben. Zou de mogelijkheid van ijsafzetting dus niet (ook) tot grotere afstanden moeten leiden van plekken waar mensen wonen, werken of aan verkeert deelnemen?	1						1	

130	1	<p>Rotorbladen en masten kunnen door wind, overbelasting, metaalmoetheid etc tot breuken leiden is gebleken (recentelijk in Gronau). Wanneer deze op mens of infrastructuur terechtkomt kunnen de gevolgen groot zijn (zie https://www.tubantia.nl/enschede-e-o/afbreken-van-wiek-is-zeldzaam-maar-mogelijk-wel-koren-op-de-molen-van-tegenstanders-windenergie). Moet dit risico een reden zijn om ruime afstandsnormen in acht te nemen?</p> <p>In het WHO-rapport van 2018 staan veel misen en maar-en bij de advieswaarde 45 Lden en aandachtspunten voor de toepassing. Steeds wordt verwezen naar kennisleemten, wat dus de vraag oproept: zijn deze leemtes intussen opgelost? WHO noemt onder meer: er is weinig kwalitatief goed onderzoek gedaan, het onderzoek dat er is laat een grote variatie (= onnauwkeurigheid) zien in verbanden tussen geluidssterkte en gezondheidsklachten, er valt geen veilige nachtnorm te bepalen terwijl slaapverstoring juist een van de belangrijkste gezondheidsklachten is, aanvulling op Lden is nodig (in onderzoek en normstelling) vanwege het 'zwoesj'-effect van windturbines, geluidsblootstelling boven het gemiddelde moet door overheden worden teruggedrongen, al wijst onderzoek niet uit hoe dat het beste kan gebeuren. Betrek bij uw antwoord svp ook wat de RIVM rapporten na 2018 aan nieuwe informatie hebben opgeleverd.</p>	1		1			
131	1	<p>In studies over gezondheidseffecten in relatie tot Lden (B/R) worden vaak uiteenlopende verbanden gevonden. In publicaties van o.m. RIVM wordt dan gewezen op factoren die óók meespelen (visuele blootstelling, participatie, attitude, enz.), maar ontbreken analyses en reflectie over de nauwkeurigheid van het onderzoeksinstrumentarium zelf. Daarom: in hoeverre heeft de onnauwkeurigheid van onderzoek te maken met: a) Lden waarden worden modelmatig afgeleid van fabrieksopgaven (enz.), maar gaan voorbij aan verschillen in de feitelijke geluidsblootstelling waar mensen wonen, zoals beïnvloed door variaties in windsterkte en -richting, b) Vragenlijsten die worden afgenomen zonder te weten wie met welke feitelijke geluidsbelasting had te maken en hoe lang (of kort) geleden dat het geval was bij het beantwoorden van vragen, c) Percentages aan gehinderden worden berekend zonder dat duidelijk wordt of (in hoeverre) deze gehinderden te maken hadden met dezelfde geluidsblootstelling als degenen met wie zij worden vergeleken. Is onderzoek aanwijsbaar, waarin wél precies bekend was aan welke geluidsintensiteit respondenten waren blootgesteld kort vóór het beantwoorden van vragen?</p>	1		1	1	1	1
132	1	<p>In studies over gezondheidseffecten in relatie tot Lden (B/R) worden vaak uiteenlopende verbanden gevonden. In een analyse daarvan op het gebied van de luchtvaart (Breugel-mans 2016) komt daarom de volgende karakterisering voor van onderzoek naar B/R-relaties: <u>voordelen</u> van B/R onderzoek zijn eenvoud in de toepassing (snel, goedkoop) en geschiktheid om ermee te rekenen tbv scenario's en normen, maar <u>nadelen</u> zijn (onder meer) onnauwkeurigheden in de BR-relatie zelf en de omstandigheid dat omwonenden zich vaak niet herkennen in de getallen (Breugelmans, O. (2016). Geluid van Luchtvaart en gezondheid, presentatie 15 september 2016. Bilthoven: RIVM, Centrum voor Duurzaamheid, Milieu en Gezondheid)</p> <p>Vraag: in hoeverre is deze karakterisering van B/R onderzoek ook geldig voor windturbinegeluid en wat betekent dit voor de geschiktheid van Lden normen op dit terrein?</p>	1	1	1		1	1
133	1	<p>In WHO (2018) wordt gemeld dat studies over gezondheidseffecten van windturbines waarin met afstanden (ipv geluidsmaten) gerekend werd, niet in analyses meegenomen zijn. In hoeverre had dat invloed op de conclusies in het rapport? Een recent onderzoek, waaraan door de RUG werd meegedaan, naar bevindingen en publicaties over de gezondheids-effecten van antidepressiva werd geconstateerd, dat onderzoek met voor de branche nadelige bevindingen minder vaak gepubliceerd werd dan onderzoek met positieve uitkomsten. De bias die daardoor ontstaan kan wordt versterkt, als in review-publicaties niet naar deze niet-gepubliceerde onderzoeken wordt gekeken. In hoeverre is deze mogelijke bron van onnauwkeurigheid meegenomen in review studies op het gebied van windturbine en gezondheid? Bron: Turner EH, Cipriani A, Furukawa TA, Salanti G, de Vries YA (2022) Selective publication of antidepressant trials and its influence on apparent efficacy: Updated comparisons and meta-analyses of newer versus older trials. PLoS Med 19(1): e1003886. https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003886</p>	1		1			1
134	1		1					
135	1		1		1			1

136	1	In figuur 16 van WHO (2018) lijkt in een (breed) gebied tussen 42 en 45 Lden sprake van ca. 10 % aan zwaar gehinderden. Bij 45 Lden ligt de spreiding van het percentage tussen de 10 en ca. 17. Het gaat om een berekening van curves: de spreiding in het oorspronkelijk materiaal is - naar vermeld wordt - groter. Nu wordt in het NPRES rekenmodel dat wordt gebruikt voor plan MER's bij 42Lden een vuistregelafstand van 1000 m en bij 47 Lden van 500 m aangehouden. Welke afstand zou volgens dit model op grond van de genoemde spreiding de Amsterdamse plan-Mer als veilig kunnen worden aangemerkt bij het beoordelen van locaties voor windturbines?	1	1		1			1											1		
137	1	In de recente plan-MER Beuningen (genoemd in de 1eGespreksnotitie AEF voor de expertgroep) wordt op grond van de hiervoor genoemde vuistregels onderstaande scoretabel gebruikt. Lden 47 was hier het uitgangspunt. In het verlengde van vraag 6: hoe zou deze tabel er in de Amsterdamse plan-MER uit moeten zien bij een norm van Lden 45?	1	1		1		1	1											1		
138	1	Het TNO rapport uit 2008 vormt met zijn flinterdunne enquêtes mede de basis voor WHO 2018, WHO zelf zegt in dat rapport dat de daar genoemde advieswaarde op zwakke bewijsvoering berust (" conditional "). Welke betekenis mag vanwege die karakterisering aan die advieswaarde worden gehecht?		1		1		1		1										1		
139	5	18	16	78	8	11	13	65	65	69	36	36	21	4	4	10	10	16	4	2	9	45